

Dr. Padányi József mk. ezredes

A hadtudományi kutatások hasznosulása

A Hadtudomány 2001. márciusi számában volt lehetőségem méltatni azt a kiadványt, amely a 10 éves Magyar Hadtudományi Társaságot (MHTT) köszöntötte. „A Társaság tagságának elmúlt tíz évben végzett munkája, megalapozta a következő tíz évet. A kétségtelen eredmények azonban csak a szükséges, de nem elégséges feltételeket alapozzák meg. Arra kell törekednünk, hogy a „Húszéves a Magyar Hadtudományi Társaság” című jubileumi kiadványban majdan, egy aktív és széles körben elismert szerveződést köszönthessünk. Egy olyan, a saját vállalásait finanszírozni tudó társaságot, amely élen jár a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok művelésében és menedzselésében.” [1]

Eltelt újabb tíz év és eljött az ideje, hogy számot vessünk akkori céljainkkal, megnézzük mit sikerült elérnünk és mi maradt megvalósítatlan. Társaságunk 1991-ben fogalmazta meg alapszabályát, amelyben célját az alábbiakban határozta meg: „Az MHTT célja a hadtudomány és a kapcsolódó más tudományterületek iránt érdeklődő és tudományos igényvel foglalkozó vagy foglalkozni kívánó állampolgárok összefogása a hadtudomány fejlődésének szolgálatában, a tudományos eredmények gyakorlatban történő alkalmazásának segítése, valamint tagjai szakmai ismereteinek bővítése, fórum biztosítása részükre, munkájuk és a szakterület eredményeinek elismerése és elismertetése.”

A fentiekben megfogalmazott célok egy része teljesült, egy részük eléréséért reménytelennek tűnő harcot vívunk, míg a célok egy része megváltozott. A számos vizsgálendő kérdés közül most a kutatások hasznosulására, a kutatás és oktatás kapcsolataira szeretnék összpontosítani. Azért erre, mert ezen a területen lehet igazán lemérni egy, a tudományok művelésére és menedzselésére létrejött társaságot.

A hadtudományi kutatások elsődlegesen a katonai felsőoktatásban hasznosulnak. Ennek oka az, hogy a közös ügy, a hadtudományok művelése mindkét szervezet alapvető feladata. A társaság tudományos műhely, az egyetem pedig használója és alakítója a hadtudomány ismeretanyagának.

A Magyar Hadtudományi Társaság megalakulásának pillanatától szoros kapcsolatokat ápol a katonai felsőoktatással, legyenek azok a korábbi katonai főiskolák és a katonai akadémia, vagy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Nem is lehet ez másképp, hiszen egyrészt a ZMNE biztosítja az infrastruktúrát, másrészt az egyetem

oktatói és kutatói meghatározó szerepet játszanak a társaság életében. Ezt mutatja a vezetőség és a tagság összetétele, de ezt bizonyítják a társaság utóbbi évtizedének rendezvényei is. Ezek döntő többségét az egyetemmel közösen, az egyetem bázisán rendeztük. Ilyen volt a felderítő, és a korszerű katonai technológiák című konferencia (2000), a műszaki, és a honvédség átalakításával foglalkozó konferencia (2001), a tömegpusztító fegyverekkel foglalkozó konferencia (2002), a katonai erő újszerű alkalmazásával foglalkozó konferencia (2005), a NATO feladatrendszerének változásával foglalkozó konferencia (2006). Kiemelkedik témája szerint a 2007-ben közösen rendezett konferencia a hazai katonai felsőoktatás helyzetéről, hiszen ezen olyan kérdések voltak terítéken, amelyek közvetlenül érintették a hadtudományi kutatások beépülését az oktatásba. Ahogy megfogalmazódott: *„az egyetem oktatóinak is nap, mint nap meg kell újítaniuk a tudásukat. Az egyetem infrastrukturális adottságai alkalmasak arra, hogy az oktatók folyamatosan bővítsék, fejlesszék ismeretanyagukat. Az internet, az egyetemi könyvtár és persze más felsőfokú tanintézményekkel és kutató műhelyekkel való folyamatos együttműködés eredményeként a Nemzetvédelmi Egyetem lehet a magyar hadtudományi gondolkodás fellegetője. De látni kell, hogy ehhez az egyetem oktatóinak a jövőben olyan szellemi tudást kell felhalmozniuk, amelynek elsőként a hazai és külföldi tudományos publikációkban, majd az oktatott tananyagban kell megjelennie, és végül a széles olvasóközönség számára is elérhetővé kell válnia.”*[2]

A sor 2009-ben folytatódott, amikor a hadtudomány irányvonalairól vitatkoztunk, és még ugyanebben az évben a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok kapcsolatáról cseréltünk eszmét. Utóbbi azért volt igazán izgalmas, mert egy olyan területre engedett bepillantást, ahol a kutatások, az új tudományos eredmények egy része konkrét technikai-technológiai fejlesztésekben ölt testet.

Nem ünnepontás, de arról is beszélnünk kell, hogy *az elmúlt évtized átalakításai nem kedveztek a hadtudományi kutatásoknak*. A védelmi ipar (mint megrendelő) kapacitása jelentősen csökkent, a kutatásra fordítható összegek minimálisak, az egyetemi kutatóhelyek száma erősen korlátozott, a katonai-technológiai fejlesztésekért felelős Haditechnikai Intézet nyomokban sem létezik. Nem segített a helyzeten az sem, hogy utoljára 2006-ban írt ki kutatási pályázatot a honvédelmi tárca. Meggyőződésünk, hogy javítana a helyzeten, ha a tudományszervezés szervezeti kereteit sikerülne helyreállítani minisztériumi szinten, mert akkor újra lenne gazdája ennek a területnek. Akkor talán az sem lenne mosolyogtató célkitűzés, hogy elkészítsük az 1995-ben megjelent Hadtudományi Lexikon kiegészítő kötetét.

Kedvezőbb a helyzet, ha az egyetem által elkészített – és a társaság tagjai által is végzett – K+F+I pályázatokat nézzük. Szervezeti oldalon megalakult az egyetemen a Pályázati Iroda, amely összefogja, segíti és követi az intézményi szintű pályázatokat. Személyi oldalon pedig kialakultak azok a – kiemelkedő személyiségű kutatókhoz köthető – műhelyek, amelyekre mindig támaszkodhatunk a pályázatok összeállításánál. Az összeállítás, mint kifejezés nem túlzás, hiszen ezek a pályázatok már komoly tanulmányoknak és elemzéseknek felelnek meg, melyek terjedelme meghaladja a száz oldalt. Az utóbbi három évben – egyetemi szinten – ez a pályázati tevékenység eredményesség szempontjából meghaladta a 333 000 000 forintot.

Szólnunk kell a tudományos kutatás és az eredmények közlésének legfontosabb eszközéről, a Hadtudomány című folyóiratról. A társaság országosan ismert fóruma mértékadó a had-

tudományok és a katonai műszaki tudományok területén. Publikációs lehetőség a társaság tagjainak, az egyetem kutatóinak, hallgatóinak, doktorjelöltjeinek. Elektronikus változata egyre népszerűbb a tagság körében. A folyóirat elismertségét, tudományos értékét a fentiekén túl bizonyítja a Társaság helyzetét 2009-ben felmérő úgynevezett Stratégiai Bizottság, sokak véleményére alapozott összefoglaló, értékelő jelentése is, amely szerint „A Társaság legnagyobb közmegebecsülést és elismerést kiváltó orgánuma a Hadtudomány, amely a magyar hadtudomány legégetőbb, legaktuálisabb kérdését dolgozza fel magas színvonalon, ezért meg kell őrizni a színvonalát és megteremteni a kiadáshoz szükséges anyagi hátteret”. A folyóiratban megjelent tanulmányok értékét minősíti az is, hogy az MTA 2004-től, a nem kevés katonai folyóirat közül Társaságunk folyóiratát jelölte ki az ún. Visegrádi Négyek adatbázisainak építésében való részvételre. Ugyanakkor el kell azon gondolkodnunk, hogy a tudományos életben méltó helyén van-e az újság? Az elismert eredmények alapján a közel tíz éves gyakorlatot elfogadva, mindent meg kell tennünk azért, hogy a Társaság fóruma a Hadtudomány mielőbb bekerüljön az MTA Köztestületi és Publikációs Adattár lektorált folyóiratai közé.¹

A Magyar Hadtudományi Társaság egyik legfontosabb vívmánya, amit máig sikerült megőrizni, az a tudományos kutatási pályázatok kiírásának éves gyakorlata. A hadtudomány és a katonai műszaki tudományok művelői ma már nosztalgiával emlékeznek azokra az időkre (2001), amikor a HM Oktatási és Tudományszervező Főosztálya, a HM Oktatási és Tudományos Tanácsa, és a HM Tudományszervező tanácsa párhuzamosan jelentett meg pályázatokat tudományos írásművek megalkotására. Mára – eltekintve néhány üdítő kivételtől, mint a Somos Alapítvány – gyakorlatilag a társaság az, amely évente megpróbálja átlátható módon, anyagilag is motiválni a tudományos kutatókat. Az éves pályázatok témái átfogják a művelt tudományágak kutatási területeit, összhangban vannak a Honvédelmi Minisztérium célkitűzéseivel, és megfelelnek az egyetem kutatási tervében rögzített célokkal. Mindennek ellenére azt tapasztaljuk, hogy a pályázatok száma és minősége nem igazán meggyőző. Az elmúlt három évben 23 pályázatot nyújtott be 28 szerző. A nagyobb érdeklődés hiányának okait mielőbb fel kell tárunk, mert nem elegendő a rendelkezésre álló források szűkösségére hivatkozni.² Jellemző ugyanakkor, hogy a szerzők 40%-a az egyetem polgára.

Érdemes vetni egy pillantást azokra a kutatási területekre, amelyeket a Hadtudományban megjelent cikkek, a társaság pályázatára beérkezett munkák és az egyetem K+F pályázatainak kiemelt kutatásai érintenek. Ebből jól látszik, hogy kutatóink gyorsan követik a katonai műveletek jellegében bekövetkező változásokat, keresik a megváltozott körülményekre és kihívásokra adható válaszokat.

A teljesség igénye nélkül néhány kiemelt kutatási terület:

- A katonai műveletek felosztása, változása, jellemzői.
- A hadikultúrák jellemzői és megjelenése napjaink katonai műveleteiben.

1 Az erre vonatkozó kérésünket az MTA Tudományszervezési Intzetének továbbítottuk. MHTT elnöke, 2010. június 14-én kelt átirat.

2 Érdemes felidézni, hogy csak 1993-ban a szakosztályok által kiírt pályázatokra 50, a társaság központi pályázatára 16 tudományos pályaművet adtak be.

- A katonai műveletek harci támogatása és harci kiszolgáló támogatása.
- A terrorizmus elleni harc katonai feladatai.
- Az új hangsúlyokkal jelentkező támogatási formák (civil-katonai együttműködés, pszichológiai műveletek, a nyilvánosság kezelése, különleges katonai műveletek, a kultúrantropológia lehetőségei).
- A logisztikai támogatás változása.
- A katona egészségügyi kutatások.
- Az éghajlatváltozás hatása a katonai erő alkalmazására.
- A katasztrófák elleni küzdelem katonai feladatai.

Napjainkban is változik a tudományos kutatás iránya. Egyetértek dr. Szternák György véleményével: „a tudományos kutatás középpontjába került a jövő hadművelési környezetének, hadművelési- és harci jellemzőinek a vizsgálata; az összhaderőnemi működést támogató szemlélet és gondolkodási mód fejlesztése; a kiskötelékek, kisalegységek és az alkalmi harci kötélekek, a harccsoportok kialakításának, felkészítésének, alkalmazásának és vezetésének kérdése. Továbbá, a képességfejlesztés lehetőségének a kutatása a szövetségi rendszerben való hatékony működés és együttműködés biztosítása-, a meghatározott küldetések és feladatok végrehajtása érdekében.

Az említett kérdések hadtudományi kutatása és vizsgálata a Szövetség politikai és katonai felsőszintjén is fontos helyet kapott.” Ennek megfelelően úgy gondolom, hogy a hadtudományi kutatásoknak – megőrizve az elért eredményeket és kutatási irányokat – nagyobb hangsúlyt kell fektetni azokra a területekre, amely a katonai műveletek közvetlen végrehajtására vonatkoznak.

Amikor a hadtudományi kutatások hasznosulásáról beszélünk, nem mehetünk el szó nélkül a *doktori képzésben meghatározó szerepet játszó törzstagok megfelelőségéről*. A Magyar Akkreditációs Bizottság – többek között a publikációs minőséget, azaz a kutatások hasznosulásának egy formáját vizsgálva – alkot véleményt a törzstagok munkájáról. Sajnos azt látjuk, hogy az egyetem doktori iskoláinak javaslata és a MAB szakértők véleménye jelentősen eltért a legutóbbi vizsgálatkor. Iskoláink 34 főt jelöltek, a MAB 21 főt fogadott el. Az elutasítás leggyakoribb okai a publikációk (elsősorban az idegen nyelvű) és a hivatkozások alacsony száma, vagy hiánya. Ha ez igaz, akkor azt jelenti, hogy a doktori képzésben a kutatások hasznosulásának ez a formája nem igazán hatékony. Ha ehhez hozzátesszük az idegen nyelven írt publikációk alacsony számát, akkor a kép még elszomorítóbb. Nem véletlen a Magyar Tudományos Akadémia törekvése – pontosabban ma már adminisztratív kényszere – hogy a kutatók minél nagyobb számban tegyék átláthatóvá publikációs tevékenységüket.³ Az MTA Köztudományi Publikációs Adattára egyre árnyaltabb képet rajzol mindazokról, akik veszik a fáradságot, hogy nyilvánossá tegyék munkásságukat. Közvetve persze azokról is, akik nem hajlandók erre.

Itt kell szólnunk a tudományos utánpótlás helyzetéről is, hiszen napjaink kutatási eredményei, a kutatás minősége, a „nagy nevek” eredményei, az elméleti kutatások

3 Az MTA Doktori Szabályzata tartalmazza, hogy a doktori címre pályázók publikációs tevékenységével és hivatkozásaival kapcsolatos adatokat a Magyar Tudományos Művek Tára rendszerével kell elkészíteni, melynek része a Köztudományi Publikációs Adattár. <http://www.mta.hu/index.php?id=454> Letöltve: 2010. június 29.

gyakorlati hasznosulása jelentős hatással vannak az utánpótlásra. Ha a fiatal kutatók azt látják, hogy érdemes időt és energiát fektetni egy-egy probléma tudományos igényű vizsgálatára. Ha látják az eredmények felhasználását, ha érzik azt, hogy szükség van erre a munkára, akkor a hadtudományi kutatások jövője miatt nem kell aggódunk. De ha az íróasztal mélye nyeli el a kutatási jelentéseket, ha az elefántcsonttoronyból nem látunk ki és nem látszunk ki, akkor a jövő borúsabbnak tűnik.

Nem ringatjuk magunkat abban a hitben, hogy a hadtudományi kutatások, csak az egyetemi oktatásban hasznosulnak. Amikor az MTA Hadtudományi Bizottsága meghallgatta a doktori iskolák beszámolóját a hadtudományi kutatás helyzetéről, kritikaként hangzott el, hogy erősen egyetem központú a beszámoló. A Katonai Felderítő Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, az Összhaderőnemi Hadművelési Parancsnokság, valamint a Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség a maga területén hasonlóan elkötelezett a hadtudományi kutatások támogatásában, az eredmények hasznosításában.

Befejezésül néhány gondolat a hadtudományról, a társaság és az egyetem által művelt egyik tudományágról. Mára elültek azok a viták, amelyek a hadtudomány elismertetéséért folytak. A Magyar Tudományos Akadémia befogadta és létrejött az MTA IX. osztály Hadtudományi Bizottsága, az egyetemen Hadtudományi Kar és Hadtudományi Doktori Iskola működik, 20 éves a Hadtudományi Társaság és a Hadtudomány című folyóiratot olvassuk. Talán nem tűnik túlzásnak, ha azt mondjuk márka lett a név. Tartalmában változó, folyton megújuló, a hangsúlyokat változtató, de továbbra is a harc, a katonai tevékenység törvényszerűségeit kutató tudományág. Azon lehet vitatkozni, hogy melyik terület a domináns, miben változott a kutatás célja és területei, hová helyezük a tudományos kutatás hangsúlyait. A névhez azonban – már csak a tradíciók miatt is – érdemes óvatosan közelíteni, annak megváltoztatását nem érzem indokoltnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Padányi József: Tíz év a hadtudomány szolgálatában. Hadtudomány, 2001. március. Budapest. <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2001/1/18/tizev.htm> Letöltve: 2010. június 14.
- [2] Vadai Ágnes: A Honvédelmi Minisztérium elgondolásai a katonai felsőoktatás helyzetéről. Előadás „A hazai katonai felsőoktatás helyzete, perspektívái és a tisztképzés sajátosságai” című konferencián. Budapest, 2007. október 10. http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2007/4/2007_4_3.html Letöltve: 2010. június 14.
- [3] Szternák György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések hatása a hadtudomány fejlődésére. Kézirat, 2010. 2. oldal.